

Lausunto: Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Diaarinumero VN/32207/2022

Yleisiä huomioita

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI kiittää mahdollisuudesta lausua etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä. Lausuntomme keskittyy etäkuulemisen vaikutuksiin kuulemisen laatuun ja sen käytännön toteuttamiseen liittyviin seikkoihin sekä varhaisten kuulustelujen tallentamiseen ja hyödyntämiseen prosesseissa Ruotsin tuoreiden suositusten mukaisella tavalla.

Etäkuulemisten toteuttaminen käytännössä

Kuten muistiossa todetaan, henkilön kertomuksen arvioinnin näkökulmasta, etäyhteys on – toimiessaan teknisesti hyvin – verrattavissa salissa kuulemiseen ja voi jopa olla jossain määrin parempaa. Tutkimusten mukaan se, että asianomistajaa kuullaan etänä, eri tilasta, jossa hän saa olla rauhassa esimerkiksi mahdollisen tukihenkilön kanssa, voi tehdä prosessista hänelle vähemmän kuormittavan.

Aiempi kansainvälinen tutkimus osoittaa mm, että videovälityksellä tehdyissä kuulemisissa saatetaan saada yhtä paljon luotettavaa tietoa kuin kasvotusten toteutetuissa. Lasten ja nuorten kohdalla videovälitysten kautta toteutetut kuulemiset ovat joidenkin tutkimusten mukaan aiheuttaneet jopa sen, että lapset ovat antaneet enemmän tietoa videon välityksellä toteutetuissa kuulemisissa ja olleet vähemmän johdateltavissa kuin kasvokkain toteutetuissa¹. Uhrin suojelun näkökulmasta etäkuuleminen tarjoaa mahdollisuuksia vähentää asianomistajien kokemaa stressiä².

HEUNIn, Åbo Akademin, Tuomioistuinviraston ja Tampereen yliopiston yhteistyössä vuonna 2021 tekemän tutkimuksen valossa tämän näkökulman ovat omaksuneet myös suomalaiset käräjätuomarit. Tutkimuksessa 47 käräjätuomaria ympäri Suomea vastasivat kyselyyn kokemuksistaan etänä kuulemisesta ja näkemyksistään siitä, kuinka etänä kuuleminen vaikutti asianosaisten kuulemiseen ja arviointiin. Tutkimuksessa ilmeni, että tuomareiden mukaan asianosaisten kertomukselle annetaan yhtä lailla näyttöarvoa etänä kuultaessa kuin salissa.

¹ Powell, Fisher, & Wright, 2005; Nash, Houston, Ryan & Woodger, 2014; Hamilton, Whiting, Brubacher & Powell, 2017; Doherty-Sneddon & McAuley, 2000

² Katso Lilja, Inka – Hiilloskivi, Miina. Oikeus 1 / 2022. Etäkuuleminen keinona suojella rikoksen uhria. S 141-148. Kenniston 2015: You may now “call your next witness”; Dahlberg 2013: A modern trial; <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/special-measures>; Wallace & Rowden: Remote Judging (2018)

Tuomarit suhtautuivat pääosin myönteisesti etäkuulemiseen, kunhan tekniikka toimii. Kysyttäessä tuomareilta mihin aiheisiin he kokevat tarvitsevansa lisäkoulutusta, vuorovaikutus etäyhteydellä, salitekniikka ja muu ICT-osaaminen, sekä prosessinjohto nousivat korkeimmiksi.

Jotta etäyhteys toimii moitteitta, tulee seuraavat seikat huomioida³:

- Tekniikka ja puitteet: On olennaista varmistaa, että tekniikka toimii saumattomasti, ja että tila, josta etäkuuleminen tapahtuu, on asianmukainen. Etätilan tulisi olla sisustettu siten, että se tuntuu oikeussalin jatkumolta (ellei etäkuuleminen tapahdu toisen tuomioistuimen tiloissa) ja on kuultavalle sekä mukava että teknisesti toimiva. Kameran ja päätteen sijoitus on olennainen ja tulisi edesauttaa osapuolten katsekontaktia.
- Henkilöiden sijoittuminen tilaan: Etäkuulemista toteuttaessa on tärkeä huomioida myös etänä kuultavan henkilön avustajan ja muiden mahdollisten henkilöiden (esim., tukihenkilö, tulkki) sijainti. Tulkin välityksellä toteutettavissa kuulemisissa tulkin tärkeä rooli prosessissa on otettava huomioon ja mm varmistaa, että myös tulkki näkyy kaikille osapuolille⁴.
- Prosessinjohto ja asianosaisten ohjeistus: On myös keskeistä varmistaa, että prosessinjohto on hyvin suunniteltu ja toteutettu. Asianosaisille olisi tärkeä kertoa selkeästi, miten prosessi etenee ja mitä heiltä odotetaan, kuka osallistujista on missäkin asemassa, sekä milloin videoyhteys alkaa ja loppuu. On tärkeää mainita myös, mikäli salissa paikalla on muita henkilöitä.

Etäkuulemisen laadukkuuden ja yhteismitallisuuden varmistamiseksi olisi tärkeä kehittää standardoitu protokolla, joka antaisi käytännön ohjeistusta etäkuulemisen käytännön järjestelyihin yllä oleviin seikkoihin liittyen, kuten kameran käyttöön ja -näkökenttään sekä osapuolten esittelyyn. Tuomioistuinlaitoksia tulisi myös kouluttaa standardoidun protokollan käytännön soveltamisesta⁵.

Kuten asianajajaliitto tuo kannanotossaan esille, myös HEUNIn näkemyksen mukaan oikeudenkäyntejä ei tulisi voida seurata liveinä internetin välityksellä, sillä tämä saattaisi kuormittaa asianosaisia.

Varhaisten kuulustelujen videointi ja hyödyntäminen prosessissa

Ruotsissa on vuoden 2022 alusta laadittu uusia suosituksia oikeudenkäyntien suhteen: [Nya regler om tidiga förhör](#)⁶, jotka suosittelevat asianosaisten kuulustelujen videointia tietyissä tilanteissa (esim. haavoittuvassa asemassa olevat uhrit, taikka vaikeasti selvittävät isommat vyyhdet, joissa asianosaisten keskinäiset keskustelut saattavat vaikuttaa heidän kertomuksiinsa), ja joiden mukaan esitutkinnassa videoidut kuulustelut voidaan myös hyväksyä näyttönä myöhemmissä oikeudenkäynneissä – ei toki sulkien pois asianosaisten läsnäoloa myös salissa. Uudistus on sen verran tuore, ettei systemaattista arviota ole vielä tehty, mutta tällainen on suunnitteilla. Orastavat kokemukset ovat Ruotsin syyttäjälaitoksen

³ Katso Rowden & Wallace: [Remote judging: the impact of video links on the image and the role of the judge](#). *International Journal of Law in Context*, 14, 504-524.

⁴ Aliverti & Seoighe, 2017: Lost in translation? Examining the role of court interpreters involving foreign national defendants in England and Wales.

⁵ Australiassa etäkuulemisen kokemuksista on kerätty ja niiden perusteella on tehty suosituksia: Gateways to justice: design and operational guidelines. Rowden et al 2013

⁶ <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rattspromemorior-och-rattslig-vagledning/rav-202123-nya-regler-om-tidigare-forhor.pdf>

edustajien mukaan varovaisen myönteisiä. HEUNIn näkemyksen mukaan, Suomessa olisi syytä mahdollista vastaavaa muutosta ja huomioida tämä etäkuulemisen järjestelyistä päätettäessä. Käytännön tasolla on varmistettava, että teknisesti on mahdollista katsoa tallennetta samanaikaisesti eri toimipisteissä sellaisessa oikeudenkäynnissä, johon osa osallistujista osallistuvat etänä.

Vankkaan tutkimustietoon nojaten olisi syytä sallia myös esitutkinnassa videoitujen kuulustelujen katsominen oikeudessa, jonka jälkeen heille voitaisiin esittää lisäkysymyksiä. Tämä olisi erityisen tärkeää tilanteissa, joissa näyttö on suullisten kertomusten ja asianosaisten muistikuvien varassa. Tämä palvelisi varsinkin erityisen suojan tarpeessa olevia rikosuhreja, joiden näkökulmasta on kohtuutonta, että he joutuvat odottamaan pitkiä aikoja prosessien pitkittyessä samalla tiedostaen, että heidät tullaan kuulemaan ja kriittisesti arvioimaan uudestaan ja aiemman kertomuksen yksityiskohtiin nojaten. Tältä osin nykykäytäntö on omiaan haittamaan merkittävästi asianomistajan mahdollisuuksia toipua rikoksen vaikutuksista. Videoidun kuulustelun katsominen oikeudessa ennen tarkentaviin kysymyksiin ja vastakuulusteluun siirtymistä vähentäisi painetta pitää rikoksen jokaista yksityiskohtaa mielessä ja antaisi tuomioistuimelle huomattavan paremmat lähtökohdat näytön arvioinnille, koska muisti tapahtumista olisi tuorempi⁷.

Suomessa poliisikuulusteluja ei tällä hetkellä säännönmukaisesti tallenneta ääni- tai videotallenteelle, vaan kuulusteleva poliisi kirjoittaa tyypillisesti kuulustelusta pöytäkirjan kuulemistilanteen aikana. Poliisilla on toki oikeus tallentaa kuulustelutilanne, mutta velvoitetta siihen ei ole. Tallentamisen tärkeydestä on runsaasti tutkittua tietoa ja kansainvälisesti suuntaus on selkeästi ollut kohti poliisikuulustelujen tallennusta (Esim., [Principles on Effective Interviewing, 2021](#)). Kuulustelujen videointi parantaa poliisien kuulustelumenetelmiä ja vähentää painostavia käytäntöjä. Videointi mahdollistaa myös käytäntöjen kehittämisen sekä asianosaisten kertomusten parempi arviointi tilanteissa, joissa on syytä epäillä, että todistaja pelon tai painostuksen vuoksi on päätenyt olemaan kertomatta asioita⁸. Videointi palvelisi erityisesti erityisen suojan tarpeessa olevan uhrin oikeusturvaa. Videointi voisi myös edistää prosessitehokkuutta, jos esimerkiksi paikalle tulematta jättäneen todistajan esitutkintakertomusta voitaisiin hyödyntää.

Kunnioitavasti, Helsingissä, 29.3.2023

Julia Korkman, oikeuspsykologian dosentti
Erikoissuunnittelija

Natalia Ollus, OTT
Johtaja

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)

⁷ Uudessa Seelannissa toteutetussa tutkimuksessa osoitettiin, että raiskausuhri pystyi kertomaan vaan kolmasosan esitutkinnassa kertomistaan asioista oikeudenkäynnin kuulemisessa. Katso: Westera, N., Kebbell, M., & Milne, B. (2013). Losing two thirds of the story: a comparison of the video-recorded police interview and live evidence of rape complainants. *Criminal Law Review*, (4), 290-308.

⁸ Esim. KKO 2019: 17

